

ژئوشکاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

پرتال جامع علوم انسانی

آمورش برای دنیای سبزتر

علی شیرازی

بی عدالتی نخواهد بود، اما یقیناً " هیچ کدام از آنها بدون حفظ محیط زیست امکان پذیر نیست . ناپودی تدریجی جنگلها که باعث گسترش بیابانها ، از بین رفتن خاک و جانوران ، کاهش تولید مواد غذایی و تغییرات جوی می شوند خود معلولی از صنعتی شدن ، افزایش جمعیت ، استثمار و استعمار ،

تخریب کره زمین به وسیله انسان بویژه در کشورهای پیشرفته صنعتی شرم آور است ، لذا مالک بسیاری حمایت از محیط زیست را مهمترین موضوع جامعه انسانی قلمداد می کنند .

اگرچه محیط زیست تمیزتر و بهداشتی تر بخودی خود باعث کاهش فقر ، بیماری ، خشکسالی و

ناآگاهی و عوامل اقتصادی است. آلودگیهای هوا و مجاری آبی توسط مواد شیمیایی، صنعتی و اتمی و حتی سروصدا نه تنها روند توسعه اقتصادی و اجتماعی کشورها را تهدید می کند، بلکه بهداشت جسمی و روانی انسانها را درگوشه و کنار کره زمین به خطر می اندازد و اگر این روند توسعه طبیعی و مصرف بدون تغییرات اساسی ادامه پیدا کند، بدون آن که تحمل ضربه های تخریبی و توانایی دوباره سازی منابع طبیعی در نظر گرفته شود، خطر یک مصیبت عالم گیر زیستی بسیار بیشتر از جنگهای اتمی یا شیمیایی است. بدین جهت در جدی بودن این تهدید و مسوئولیت خطیری که اکنون انسان با آن روبرو روی قرار گرفته است، شکی نمی توان داشت.

برای مقابله با تخریب محیط زیست، آموزش نقش بسیار مهمی را می تواند ایفا کند که این امر در سطوح مختلف امکان پذیر است. آشکارترین آنها، آموزش در مورد محیط زیست و وضعیت بینا ک کنونی و انتقال مهارتها و دانش مورد نیاز برای حفاظت محیط زیست است.

یکی از ساده ترین و مهمترین کارهایی که می توان انجام داد، انتقال اطلاعات در مورد محیط

زیست است. البته این نکته قابل ذکر است که دسترسی به اطلاعات، آغازی برای استفاده کار بردی از مطالب آموخته شده درآینده خواهد بود، برای مثال چه کسی بجز معدودی از متخصصین امور محیط زیست چیزی در مورد لایه اوزون شنیده بود؟ چه برسد به این که این لایه گازی در حال کاهش است و عاقبت این کاهش، خطرناک و تهدیدی جدی برای بقای حیات انسان و سایر جانداران کره زمین است. اگر فقط بررسی کنیم که چقدر انرژی و منابع مالی به وسیله دولتها و شرکتهای بزرگ بکار گرفته می شود تا اطلاعات را از مردم مخفی نگاه دارند، بتدریج ارزش واقعی دسترسی به اطلاعات روشنتر می گردد.

آنچه که در مورد اهمیت اطلاعات گفته شد درباره مهارتها هم صادق است. کارگران، مدیران، کشاورزان و جنگلبانان همگی احتیاج به کسب مهارتهای جدید دارند، تا درآینده از بخش کشاورزی و صنعتی با روشهای محافظتی و مراقبتی استفاده کنند. در بعضی موقعیتهای بایستی مهارتهای قدیم را دوباره یاد بگیریم، مضافاً بر این که با تحولات سریع در صنایع، کشاورزی و دیگر بخشهای اقتصادی نمی توان مدعی شد که مهارتهای اولیه کافی هستند. لازم به تذکر

است که اگر چه کسب دانش و مهارتها بسیار مهم است، اما به دست آوردن فهم و تواناییهای ضروری برای عمل مثبت نیز به همان اندازه با اهمیت می باشد، تا نه تنها مردم بتوانند برای ضرورتهای فوری راه حل پیدا کنند، بلکه آغازگر تغییرات در آینده باشند.

به خاطر فرقه های اساسی بین کشورهای صنعتی و کشورهای در حال توسعه، یک تعریف جهانی مشخص برای آموزش محیط زیست وجود ندارد. با وجود این، پخش اطلاعات بایستی روشی محسوب گردد که باعث آگاهی و بینش در مورد محیط زیست می شود، در حالی که آموزش می تواند روشی جهت کم کردن فاصله بین آگاهی و رفتار باشد.

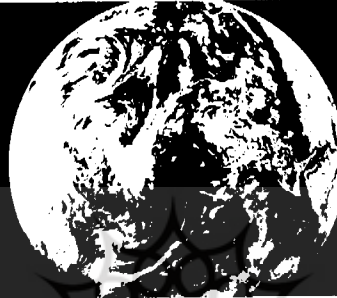
شاید مهمترین گروهی که بایستی آموزش محیط زیست در مورد آنان اعمال گردد افرادی هستند که در نظام آموزش رسمی (شامل دانش آموزان کود کستانی، دبستانی، دبیرستانی و دانشجویان دانشگاهی)، به تحصیل مشغول می باشند. جمعیت ۱۶ میلیونی دانش آموزان و دانشجویان در ایران بیش از ۲۵ درصد جمعیت کل کشور را تشکیل می دهد. آموزش بطور اعم و آموزش موضوعی را که

اثراتش به وسیله همگان در جامعه مشاهده می شود، می توان از طریق این نیروی انسانی عظیم در میان مردم بسط و گسترش داد و گامی مؤثر در بهسازی محیط زیست برداشت. اطلاعات و مهارت هایی که آنها کسب می کنند بی شک بر طرز فکر و رفتارشان تأثیر گذاشته، باعث دگرگونی و تغییر افکار عمومی می شود و نتایج بسیار رضایت بخش نیز در دراز مدت خواهد داشت.

روان شناسان و جامعه شناسان معتقدند که طرز تفکر افراد در کودکی شکل می گیرد و طبیعتاً موضوع محیط زیست نیز از آن مستثنا نیست. یادگیری در این دوران از خصوصیات ویژه ای برخوردار است که پایه و اساس رفتار و عملکردها در نوجوانی و بزرگسالی خواهد بود. به همین جهت آموزش محیط زیست در کنار یادگیری حروف، اعداد و بازی می تواند از کودکانها آغاز شود. این آموزش اولیه باید با توجه به مرحله رشد جسمانی و روانی خردسالان برنامه ریزی و اجراء گردد. طرح بازی هایی با پیام و مقاصد آشکار و نهفته محیط زیستی، انجام آزمایش های بسیار ساده مثل کاشتن تخم و نهال و غیره و همچنین دادن اطلاعات بسیار ساده درباره طبیعت، از جمله

روش های آموزش در این مقطع می تواند باشد.

دردوران دبستان و دبیرستان، آموزش محیط زیست بایستی از دو جهت مورد بررسی قرار گیرد. اول، بوجود آوردن ماده درسی مستقل به نام "محیط زیست" که اطلاعات علمی لازم و آزمایش های تجربی قابل اجراء، اجزاء اصلی

آن را تشکیل می دهند. در ترتیب تدریس مطالب بایستی رعایت نظریه های یادگیری و تدریس را مورد توجه قرار داد. این ماده درسی می تواند شامل مباحث ذیل باشد:

- ۱ - تعاریف و درک مفاهیم مربوط به محیط زیست.
- ۲ - بررسی و مطالعه عناصر و جانداران طبیعی مثل خاک، آب، هوا، جانوران، گیاهان و غیره.
- ۳ - پیشرفت و توسعه و اثرات آنها در محیط زیست.
- ۴ - محیط زیست در جوامع مدرن.
- ۵ - افزایش جمعیت و اثرات آن بر منابع و تخریب محیط زیست.
- ۶ - زائده های حاصل از صنعتی.

شدن و مصرفی بودن جوامع و غیره.
۷ - راه های مقابله با کاهش منابع طبیعی مثل آب، خاک، جنگلها، مراتع و حیوانات.

۸ - راه های صرفه جویی و ترک عادات غیر ضروری.

۹ - روش های پیشنهادی برای بوجود آوردن فرهنگ شناخت محیط زیست.

۱۰ - اهمیت محیط زیست و حفظ آن.

بخش عملی این ماده درسی می تواند شامل آزمایش های تجربی در مدرسه، بازدید از باغها، پارک های محلی، مزارع و کارخانه های صنعتی و شیمیایی، گردش علمی در جنگلها و روستاها و در صورت امکان نشان دادن فیلم های آموزشی در مورد محیط زیست باشد.

دومین جنبه که در برنامه ریزی و آموزش محیط زیست بایستی مورد توجه قرار گیرد پیچیده تر است و در مرحله کنونی توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور و با توجه به امکانات و محدودیتهای سازمانها و نهادهای آموزشی بسادگی نمی تواند تماماً قابل اجراء باشد.

در این جنبه، ترکیب این ماده درسی با دروس دیگر بایستی مورد توجه قرار گیرد، بدین ترتیب که علاوه بر اضافه کردن یک ماده درسی به دروس آموزشی،

موضوعات و مسائل محیط زیستی در تمام دروس تا جای امکان و بطور ضمنی یا آشکار مطرح و بررسی گردد. استفاده از روشهای ترکیبی منتهی به تربیت متخصصین محیط زیست نمی گردد، بلکه باعث می شود که دانش آموز به اندازه کافی معلومات و بینش کسب کند تا قادر به درک مسائل موجود محیط زیستی در درس یا بخش مربوطه باشد و بتواند بتدریج در جستجوی حل آنها برآید. برای روشن شدن مطالب عنوان شده دو مثال ذیلا ذکر می شود:

اگر در یک کلاس ادبیات یا انشاء شعری در وصف جنگل سروده شود، سؤال آشکار می تواند این باشد که جنگل توصیف شده به وسیله شاعر تا چند سال دیگر باقی خواهد ماند؟ و یا در یک کلاس جوشکاری هنرستانی صنعتی می توان سؤالاتی راجع به انرژی لازم برای ذوب کردن فلزات و طرق نگهداری، حفاظت و صرفه جویی مواد صنعتی و شیمیایی مطرح کرد. حال اگر در کلاس اول در مورد از بین رفتن جنگلهای و در کلاس دوم در مورد حفاظت و صرفه جویی مواد، بحثی هر چند کوتاه صورت پذیرد، عناصری از آموزش محیط زیست جذب این دروس شده اند.

آموزش محیط زیست در سطوح دانشگاهی بایستی ادامه آموزش در مقاطع پیش از دانشگاه باشد. وجود یک درس اجباری درباره محیط زیست ضروری است تا بتوان دانشجویان را با دانش و مسائل محیط زیستی در ابعادی وسیعتر و عمیقتر آشنا ساخت. برگزاری سمینارها، کنفرانسها، ناهای انجمنها و همچنین استفاده از پوسترها، اشعار و رعایت اصول اجرایی در ارتباط با حفظ محیط زیست همگی می توانند در گسترش و تعمیم این موضوع نقش مؤثری ایفا کنند. ایجاد رشته های تحصیلی مانند مهندسی محیط زیست و ترکیب دروس علوم انسانی و محیط زیست، ناهای

مراکز تحقیقاتی ما را درنیل به هدفها و حفظ و نگهداری منابع طبیعی و محیط زیست یاری خواهند داد.

کسب دانش و آگاهی درباره محیط زیست به وسیله دانش آموزان کشور، بدون وجود نیروی انسانی آموزشی متعهد و متخصص امکان

پذیر نیست. بدین جهت تربیت مربیان محیط زیست که هم دانش و مهارتهای لازم را در این زمینه دارند و هم قادر به تحلیل جنبه های اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی در ارتباط با محیط زیست هستند، ضرورت می یابد.

در خاتمه بایستی خاطر نشان شود که دانش آموزان در سازمانهای آموزشی رسمی فقط یک گروه از گروههایی هستند که آموزش محیط زیست در مورد آنها باید صورت پذیرد، بی شک آموزش غیر رسمی در سازمانهای دولتی و غیردولتی، مساجد، دادن اطلاعات بطور مستمر به وسیله رسانه هایی همچون رادیو، تلویزیون، مجلات، روزنامه ها، آموزش جمعیت روستایی و بزرگسالان و ... همچنین کوشش، پشتیبانی و مساعدت نهادهای سیاسی، مذهبی، اقتصادی و اجتماعی ملکت در تحقق مفهوم "توسعه قادر به تداوم" و بوجود آوردن یک فرهنگ سازگار با محیط زیست ضروری است.

امید است با یاری و مساعدت تمام سازمانها و قشرهای جامعه بتوانیم به فرهنگی حساس درباره محیط زیست دست یابیم.